

УДК 343.98

Оперук Віталій Ігорович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
та оперативно-розшукової діяльності
Прикарпатського факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ,



ОСНОВНІ СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ КРАДІЖОК ВАНТАЖІВ З РУХОМОГО СКЛАДУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

В даній статті на основі судово-слідчої практики розслідування кримінальних проваджень даної категорії розглядаються основні способи вчинення крадіжок вантажів з рухомого залізничного транспорту, а також чинники об'єктивного та суб'єктивного характеру, які впливають на вибір способу вчинення такої крадіжки.

Ключові слова: *спосіб вчинення крадіжки, залізничний вантаж, рухомий склад, залізничний транспорт, вагонне, контейнерне, перевезення.*

Постановка проблеми. Негативні явища, викликані прийняттям не завжди продуманих, поспішних рішень в політиці та економіці, привели до зниження життєвого рівня людей, росту безробіття та злочинності. В умовах поляризації прибутків населення та його окремих груп, збільшення ролі грошей в житті суспільства у розкрадачів все більший інтерес викликають залізничні перевезення, що привертають злочинців різноманітністю, високою вартістю, відносною доступністю та високою ліквідністю окремих видів вантажів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена проблема в тій чи іншій мірі досліджувалась такими вченими, як В. П. Бахіна, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, В. А. Журавля, А. В. Іценка, Н. І. Клименко, В. Є. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Г. Лукашевича, М. В. Салтевського, В. Ю. Шепітька та інших науковцями.

Постановка завдання. Метою статті, є на основі аналізу наукової літератури та судово-слідчої практики, повідомлень в засобах масової інформації, мережі Інтернет, висвітлити основні способи вчинення крадіжок вантажів з рухомого залізничного транспорту, а також чинники об'єктивного та суб'єктивного характеру, які впливають на вибір способу вчинення такої крадіжки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із важливих елементів криміналістичної характеристики будь-якого злочину, є спосіб його вчинення. З зародженням криміналістики як науки, спосіб вчинення злочину був об'єктом її дослідження.

Один із перших дослідників способу вчинення злочину, є австрійський вчений-криміналіст Г. Грос, який у своїй праці відмічав, що криміналістика по своїй природі починається лише там, де кримінальне право, по своїй природі, закінчує роботу: матеріальне кримінальне право має своїм предметом вивчення злочинного діяння і покарання, формальне кримінальне право, тобто процес, містить у собі правила застосування матеріального кримінального права. Але яким саме способом вчиняється



злочин? Як досліджувати ці способи і розкривати їх, які були мотиви, цілі — про все це нам не говорять ні кримінальне право, ні процес. Це складає предмет криміналістики[1, с. 24].

Спосіб скоєння злочину — один з центральних елементів криміналістичної характеристики злочинів, який дає найбільший об'єм криміналістичної інформації, що дозволяє зорієнтуватись слідчому в події злочину, та визначити оптимальні методи розслідування злочину.

Саме через спосіб в першу чергу відображаються дії злочинця відносно навколишнього середовища. До того ж, спосіб скоєння злочину породжує тільки йому подібні зміни в навколишній обстановці[6, с. 23].

Серед злочинів, що скоюються на об'єктах залізничного транспорту значне місце займають крадіжки вантажів. Аналіз статистичних даних свідчить, що за останні роки вантажообіг на залізницях України порівняно з до кризовим періодом зменшився. Однак, не дивлячись на це, збитки від крадіжок вантажів зростають [4, с. 32].

Зазвичай, злочини вчиняються без спеціальної попередньої підготовки, порівняно примітивно, за допомогою випадкових предметів або використовуючи свої фізичні можливості (спритність, розміри тіла і т.п.). Все це проходить ситуативно, а іноді й спонтанно. Непідготовленість і відсутність чітко продуманого способу вчинення злочину дозволяє виявляти на місці його вчинення досить велику кількість різних слідів.

У результаті проведеного аналізу архівних кримінальних проваджень, що були порушені у зв'язку із крадіжками вантажу на залізничному транспорті, нами було встановлено, що значна кількість крадіжок з вантажного рухомого складу вчиняється саме працівниками які мають вільний доступ до рухомого складу залізниці. Такі крадіжки відбуваються переважно під час технічного і комерційного огляду вантажу, виправлення браків, а також при завантаженні та розвантаженні матеріальних цінностей. Особливостями вчинення крадіжок працівниками залізниці є те, що вони можуть вчинятись в будь-який час доби, і тому прослідкувати якусь закономірність їхнього вчинення в даному випадку практично неможливо. А от особи, які не працюють на залізничному транспорті, як правило, вчиняють крадіжки вантажів здебільшого у нічний час, або під час руху поїзда.

Встановлення способу вчинення крадіжок вантажів на залізничному транспорті є основною для висунення оперативно-розшукових та слідчих версій і розробки окремих тактичних прийомів, які застосовують підрозділи по боротьбі з даними видами злочинів. Це дозволяє сконцентрувати необхідні сили і засоби в місцях ймовірного вчинення крадіжок вантажів, забезпечити ефективне оперативне обслуговування найбільш криміногенних транспортних об'єктів, в тому числі і рухомого складу[2, с. 54].

Крадіжки вантажів на залізничному транспорті мають свої особливості, обумовлені специфікою виробництва: пересування вантажів на віддаленій від відправника відстані, слабкою охороною від проникнення до них сторонніх осіб, неможливістю повної мірою охороняти вантажі в місцях стоянок та під час руху, зосередженістю на об'єктах залізничного транспорту значних матеріальних цінностей і т. ін.

Встановлення способу вчинення крадіжки дозволяє швидко звузити коло підозрюваних осіб, визначити час і місце вчинення злочину, приблизну кількість злочинців, їх професію (принаймні, належність до залізничного транспорту), підготовленість, знання місцевих умов та інші обставини.

Найбільш розповсюдженими та загальними способами крадіжок вантажу на об'єктах залізничного транспорту є:



1. крадіжки вантажів за умов вільного доступу до них (до числа таких вантажів можуть належати: будівельні матеріали, верстати, обладнання, автотранспортна та сільськогосподарська техніка, промислові машини, станки та інші предмети, які з тих чи інших міркувань робітників залізничної станції неможливо (чи недоцільно) розміщати в закритих сховищах, і тому вони розміщуються на відкритих завантажувальних майданчиках, а під час перевезення – на відкритих залізничних платформах).
2. крадіжки через двері вагону (контейнера) шляхом пошкодження пломб та замикаючих пристроїв.
3. крадіжки вантажів із вагона, контейнера, тари шляхом їх пошкодження.
4. крадіжки через люки вагонів (через верхні люки критих вагонів часто викрадаються овочі та фрукти, особливо в період масового їхнього перевезення).
5. крадіжки вантажів шляхом відтиснення дверей.
6. крадіжки шляхом просвердлювання вагона.
7. крадіжки за участю машиністів тепловозів.
8. крадіжки із контейнерів без порушення цілості пломб та обшивки.
9. крадіжки з використанням вагового господарства.
10. крадіжки вантажів шляхом вивезення вагонів зі станції.
11. крадіжки з використанням підроблених документів.
12. крадіжки вантажів шляхом створення залишків вантажу. До різновидів крадіжок залишків вантажу також належить:
13. часткове приховання від обліку залишків вантажу, які виявляються при розвантаженні;
14. повне приховання від обліку залишків (без документів) вантажів, виявлених при розвантаженні вагона, контейнера.
15. крадіжки вантажів шляхом роз'єднання вантажу та перевізних документів.
16. крадіжки вантажів шляхом перескладання документів.
17. крадіжки наливних вантажів [5, с. 45].

Розглянуті способи вчинення крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту, зрозуміло, не є вичерпними. Вони можуть змінюватись під впливом реальної економічної та оперативної обстановки.

Як показує аналіз практики розслідування кримінальних проваджень даної категорії на вибір злочинцями конкретного способу вчинення злочину впливають чинники об'єктивного і суб'єктивного характеру. До об'єктивних слід віднести: 1) особливості обстановки і місця вчинення злочину; 2) час вчинення злочину; 3) предмет злочинного посягання, його якісні і кількісні ознаки; 4) наявність знарядь злочину; 5) можливість здійснення підготовчих дій; 6) наявність співучасників; 7) ступінь захищеності і охорони вантажу від злочинного посягання; 8) конструктивні особливості об'єктів рухомого складу; 9) спосіб проникнення на об'єкт залізничного транспорту; 10) можливість здійснення дій із приховування крадіжки. Злочинці обирають різні способи вчинення крадіжок вантажів з рухомого складу в залежності від того, де знаходиться об'єкт, на місці завантаження чи по шляху слідування або на станції призначення. Місце вчинення крадіжки може змінюватись з урахуванням обстановки і предмету злочинного посягання.

На вибір способу вчинення злочину також впливає вид об'єкту рухомого складу (відкрита платформа, контейнер, ізотермічний вагон, цистерна). Цілодобовий режим роботи залізничного транспорту припускає вибір злочинцями часу вчинення злочину, що гарантує їх безпеку. Підготовка і застосування знарядь вчинення злочинів також залежать



від об'єктивних умов, зокрема, від того, чи обладнано місце вчинення злочину охоронною сигналізацією, чи знаходиться залізничний склад на віддаленому від основних транспортних потоків місці, чи розташовані поряд службові або житлові приміщення і т. п. [3, с. 8].

Слід також зазначити чинники суб'єктивного характеру, що впливають на вибір способу вчинення злочину. До них слід віднести: 1) наявність у злочинця професійних знань і досвіду вчинення крадіжок; 2) службове положення злочинця і його відношення до роботи на залізниці; 3) фізичний стан і психологічні особливості особи злочинця; 4) знання ним правил перевезення вантажів, організації роботи різних служб залізничного транспорту (комерційною, вантажною і ін.), технологічного процесу роботи станції.

Вибір способу безпосереднього заволодіння вантажем визначається злочинними і професійними навиками суб'єкта, наявністю технічних засобів, місцем і часом вчинення крадіжки, конструктивними особливостями об'єктів рухомого складу та іншими чинниками.

У криміналістиці способи крадіжок підрозділяються на три групи: 1) вчинені шляхом таємного проникнення в приміщення, що супроводжуються зломом; 2) вчинені шляхом таємного проникнення в приміщення, що не супроводжуються зломом; 3) вчинені за допомогою відкритого проникнення в приміщення [4, с. 58].

Аналіз практики показує, що крадіжки вантажів з рухомого складу здійснюються шляхом як таємного 69, 8 %, так і відкритого проникнення на об'єкт залізничного транспорту – 30, 2 %.

Під відкритим проникненням на об'єкт рухомого складу слід розуміти проникнення, здійснене злочинцем у полі зору або з відома осіб відповідальних за вантажно-розвантажних робіт, або осіб, що супроводжують або охороняють вантажі, а також вчинене особами, для яких приналежність до вантажу і знаходження на рухомому об'єкті передбачені трудовими обов'язками.

При відкритому проникненні може мати місце помилка або потурання відповідальної особи (провідника, бригадира вантажників, охоронця). Помилка полягає в тому, що відповідальні особи приймають злочинців, що знаходяться на об'єкті залізничного транспорту, що мають на це право через своє відношення до залізниці (під виглядом вантажника, працівника охорони), або за осіб, що мають певне відношення до вантажу (власник вантажу, експедитор тощо).

Способи таємного проникнення на об'єкт рухомого складу залізничного транспорту вчиняються в залежності від виду вагону (вагон, цистерна, відкрита платформа) в якому здійснюється перевезення товару. Тому крадіжки вантажів з рухомого складу залізничного транспорту можуть вчинятись як зі зломом або пошкодженням замикаючих пристроїв, а також і без такого.

Як показує практика, крадіжки, що супроводжуються зломом або пошкодженням замикаючих пристроїв вантажних вагонів (контейнерів) здійснюються через: двері вагону (контейнера) – 51, 8 % випадків; пошкодження кузова вагона – 18, 7 %; через люки – 23, 2 % випадків.

Крадіжки вантажів з ізотермічних вагонів здійснюються через двері – 57, 8 %; отвір знятого холодогенератора – 19, 3 %; ґрати льодянозавантажувальних і вентиляційних люків (шляхом пролому, розпила) – 14 %; іншими способами – 7, 5 %.

Крадіжки вантажів з цистерн здійснюються через завантажувальні люки – 63 %; зливні прилади – 63, 2 %; просвердлені отвори в казані цистерни – 13, 8 % випадків [5, с. 25-26].

До крадіжок вантажів з рухомого залізничного складу, що вчиняються без пошкодження самого вагону або запираючих пристроїв можна віднести крадіжки, що

вчиняються переважно з відкритих залізничних платформ або напіввагонів. Як правило, таким способом вчиняються крадіжки навалювальних вантажів (вугілля, гравій, щебінь, пісок, вапно та ін.) та кускових (ліс, будматеріали, автозапчастини та ін.) вантажів. Розкриття таких крадіжок ускладнюється необхідністю перевірки широкого кола громадян, до числа яких можна віднести як працівників залізничного транспорту так і осіб, що одержують та відправляють вантажі, місцевих жителів тощо.

Платформи і напіввагони з вантажем тижнями, а то і місяцями простоюють на станціях, що дозволяє злочинцям, довгий час залишаючись непоміченими, неодноразово здійснювати крадіжки. Як правило, такий вантаж викрадається поступово. Але і в таких випадках злочинці здійснюють дії як з підготовки, так і по прихованню своїх діянь.

Що стосується крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту, то всі дії із приховування даних злочинів можна поділити на дві групи: 1) здійснюються з метою приховування самого факту злочину; 2) здійснювалися з метою перешкодити встановленню особи злочинця.

У 57,9% випадків дії із приховування крадіжок вантажів здійснювалися з метою перешкодити виявленню самого факту злочину або зробити так, щоб злочин залишився взагалі не виявленим. З них в 31,4% випадків здійснювалися дії з маскуванню порушення цілісності корпусу об'єкту залізничного транспорту; у 21,5% – по маскуванню порушення цілісності пломби і запірних пристроїв; у 47,1% випадків – по маскуванню порушення цілісності упакованого вантажу і розкритої тари [2, с.42].

Так, з метою маскуванню порушення цілісності корпусу об'єкту залізничного транспорту злочинці закладають проламані отвори випиляними і вирубаними дошками, замазують щілини, що утворилися, пластиліном, гудроном або смолами, а просвердлені отвори закладають ганчірками, або дерев'яними пробками. В цілях маскуванню порушення корпусу вагону (контейнера) прорізи і проруби здійснюють в місцях, в яких при загальному їхньому огляді важко виявити (наприклад, під брусками, що проходять зовні лобової стіни, або під сидінням). Щоб вагон (контейнер) пішов якнайдалі від місця скоєння злочину і пролом не був виявлений тривалий час, часто зламуються дахи вагонів, оскільки, приймаючи вантаж на черговій станції, особи, що оглядають платформи з контейнерами, рухаються по землі і на дах вагону практично не заглядають. Крім того, дахи вагонів рідко бувають суцільнометалевими, вони частіше збираються на окремі болти. Тому їх легко розбирати, навіть під час руху вагона.

Для приховування крадіжок наливних вантажів з бочок злочинці просвердлюють отвір, зрушивши обруч, який опоясує бочку. Після розкрадання необхідної кількості вантажу отвір закладається (дерев'яною пробкою, кляпом, ганчіркою), і обруч ставиться на колишнє місце.

Висновки. Отже, нами була розглянута група способів, використовуваних в цілях приховування самого факту скоєння крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту. Проте у кримінальних провадженнях вказаної категорії злочинці переслідують і інші цілі здійснення дій із приховування злочину. Як показала практика, 33,6% склали дії, що перешкоджають встановленню злочинця. До їх числа криміналістикою відносяться дії із знищення залишених слідів; вживання заходів, щоб таких слідів не залишати; фальсифікація обстановки місця події або самих слідів і т. ін.

Таким чином, в поняття способів скоєння крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту включаються для їх класифікації підготовка, безпосереднє проникнення всередину об'єктів рухомого складу і до вантажу, а також дії із приховування

злочину. Знання чинників, що впливають на їх вибір, має велике значення для розробки методики розслідування даного виду злочинів.

Список використаних джерел

1. Густов Г. А. Понятие и виды криминалистической характеристики преступлений: Криминалистическая характеристика преступлений / Г. А. Густов. – М., 1984. – 44с.
2. Князев В. А. Методика расследования и раскрытия хищений грузов на железнодорожном транспорте / В. А. Князев, П. П. Мозговой. – Горький, 1977. – 136 с.
3. Кудлай П. О. Криміналістична характеристика та особливості розслідування крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту: автореф. дис ... канд. юрид. наук / П. О. Кудлай. – К., 2010. – 15 с.
4. Овчинский С. С. Расследование краж на железнодорожном транспорте / С. С. Овчинский, Н. С. Полевой – М.: ВШ МВД РСФСР, 1961. – 87 с.
5. Петрунев В. П. Расследование краж грузов, совершенных на подвижном составе железнодорожного транспорта / В. П. Петрунев. – М., 1973. – 68 с.
6. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів [Текст]: Навчальний посібник / А. В. Старушкевич. – Київ: НВТ «Правник» – НАВСУ. 1997. – 41 с.

Оперук В. И. Основные способы совершения краж грузов из подвижного состава железнодорожного транспорта

В данной статье на основе судебно-следственной практики расследования дел данной категории рассматриваются основные способы совершения краж грузов из подвижного железнодорожного транспорта, а также факторы объективного и субъективного характера, которые влияют на выбор способа совершения такой кражи.

Ключевые слова: *способ совершения кражи, железнодорожный груз, подвижной состав, железнодорожный транспорт, вагонное, контейнерное, перевозка.*

Operuk V. I. The basic methods of feasance of thefts of loads from the rolling stock of railway transport

In this article on the basis of sudovo-slidchei practice of investigation of matters of this category the basic methods of feasance of thefts of loads are examined from a mobile railway transport, and also factors of objective and subjective character, which influence at choice method of feasance of such theft.

Keywords: *method of feasance of theft, railway load, rolling stock, railway transport, carriage, container, transportation.*

